

Tomas Venclova

EILĖRAŠČIAI

1956 metų eilėraščiai

1. HIDALGO*

Duok man ranką, Sancho. Broli mano,
Aš pakilsiu. Negaliu. Tuoju.
Štai, aš čia. Iš pamiršto romano
Į nelygią kovą išėjau.

Koks apsunkęs ir bejėgis kūnas!
Niekad nesuvoksime, už ką
Mudviem skirtos aikštės ir tribūnos,
Tankų bokštai, virvė ir kulka.

Visas turtas – žodžiai neatsargūs,
Visas menas – mirti ir mylėt,
Visas atpildas – po didžio vargo
Purvina planetos pakelė.

Riteris, kalbėtojas, žaidikas,
Ženklintas kulkosvaidžio švinu,
Nebe pirmą kartą nužudytas,
Nebe pirmą kartą gyvenu.

1956

DELACROIX*

Mes nuo patetikos turbūt atpratę,
O gal tai lieka nauja ir aštru.

* Josifas Brodskis yra pasakęs, kad mūsų kartai 1956 metai buvo maždaug tas pat, kas Ispanijos karas Ernestui Hemingway'ui, George'ui Orwellui ir Wystanui Hugh Audenui. Nuo penkiolikos ligi dvidešimt kelerių metų žmogus turbūt yra jautriausias jspūdžiams, ir to laiko patirtis yra pati svarbiausia. Tada buvau devyniolikmetis trečiojo kurso filologas, naivesnis už daugumą savo bendraamžių: mat tikėjau komunizmu – juo beveik niekas aplink mane netikėjo, bet paprastai prie jo taikėsi, kariais iš baimės, kartais vardan karjeros, dažnai dėl tų abiejų priežasčių. 1956 metų Vengrijos sukilimas, ypač jo numalšinimas aiškiai parodė, ko iš tikrųjų vertas komunizmas: supratau, kad jo neįmanoma pataisyti, belieka jam priešintis. Nuo tos pozicijos paskui jau beveik niekad nenutolau. Apie sukilimą rašytos šios eilės – pirmosios iš mano ankstyvųjų, kurias gal verta perspausdinti. Jos irgi yra naivos, bet atitinka ano meto nuotaikas. „Hidalgo“ plėtoja Don Kichoto motyvą: nors jis per daug šimtmečių subanalėjo, geresnio simbolio sukilimo temai tuomet neradau – tiesa, sakant, ir dabar nerandu. Don Kichotas dažnai suvokiamas kaip Hamleto dvynys, drauge ir antitezė. Gal nenuostabu, kad ritmu ir kompozicija „Hidalgo“ primena Boriso Pasternako „Hamletą“ (nors kažkaip neatsimenu, kad tada būčiau jį skaitęs).

* Eugene'o Delacroix (Ogeno Delakrua) paveikslo „Laisvė, vedanti liaudį į barikadas“ (1830) motyvai šičia panaudoti gana perregimai politinei metaforai. Kalbama pirmiausia apie Vengrijos sukilimą ir būsimumų maištų nuojautą (Prancūzijoje sukilimai kartojo 1830, 1848, 1871 metais: panašios serijos tikėjaisi ir komunistiniame pasaulyje – kaip vėliau pasirodė, ne be pagrindo). Kapralas – Napoleonas, kurio statula stovėjo ant kolonos Vandomo aikštėje, bet buvo dailininko Courbet (Kurbė) iniciatyva nuversta 1871 metais (čia kapralas atitinka Staliną arba ir Leniną).

Aš nežinau, ką dailininkas matė,
Bet drobė virto stingstančiu gaisru.

Barikada. Giedros miglos verpetai.
Rūsti erdvė, sušvitus sidabru.
Šia valanda atpirksi šimtą metų
Žudynių, išdavysčių ir karų.

Tegul negreit atomazga ir galas,
Ir Vandome ilgai stovės kapralas,
Bet laikas eis. Pasėliai užderės,

Ir kraujas ims giedot, ir širdys – plakti,
Ir dar užgims išpranašautos naktys,
Kolonos grius, ir mitai subyrės.

1957

VITĖS ŠVYTURYS**

Tau lemta rašyti iš tolo,
kai saulė,
 į miestą mesta,
kieta ir kvapi lyg migdolas,
aukšta ir aštri nei puta,

kai deimantu skliautuos įrėžtas degs molas,
 kai vėjas pradės
uostamiesčio žiburius plėšti
iš vos atrakintos nakties.

Teisybė, jog eilės – ne laiškas:
ir ilga, ir žiauriai sunku.
Skaitykime laiškus.

 Ten aišku,
ko laukiu ir ką sutinku,

ten bus bastionai pajuodę
ir jūrų tamsus gaudesys, ir bangos,
 barstydamos jodą,
skyrybą
 savaip ištaisys.

Tau duotas vienintelis sykis,
tau Viešpats nakties nekartos.
Na, ką gi –

** Vitės švyturys yra Klaipėdos šiaurėje, priešais Kopgalio tvirtovę. Anais laikais jis buvo sunkiai pasiekiamas, nes uosto teritorija buvo sukarinta, bet sykį vėjuotą, net audringą naktį prie jo priėjau. Tai bene pirmasis eilėraštis apie Klaipėdą – miestą, kuriame gimiau. Pažinau jį tik po karo, bet kurį laiką jis man buvo virtęs mėgiama tema. Eilėraščio gale prasimuša meilės motyvas.

stovėk ir klausykis
įkaitintos marių raudos:

Ji primena šūkį
ir šokį,
ir šūvį – ir lieka erdve.
Na, ką gi –
rašyk, bet žinoki,
jog eilės išduoda tave.

Galbūt neįskaitomos raidės,
bet eilės vis vien pasakys,
kad mėnesiais –
veidu į veidus,
į purvą, putas, į akis,

kad žingsniuos ir žvilgsniuos savaime
sekundėmis vėl surandu
tą savo sunkiausiąją laimę,
kurios nevadinsiu vardu.

1957

EILĖRAŠTIS APIE VASARĄ IR LAIMĖJIMĄ*

Įkaitęs šaligatvis smogs į stiklus,
Kad tu sužinotum, kaip mirštama.
Apakusį skersgatvių tinklą užplūs
Valanda, nebevilganti pirštų.

Tilto akmenis virins triukšminga giedra,
O erdvė bus tuščia ir nustebusi,
Ir nutolstantis oras lig lašo išgręš
Paskutinį pasaulyje debesį.

Įkvėpsime plaukiančių miestų dažus,
Upokšnių aliejų ir aitrą.
Neužgimęs vidurnaktis bus panašus
Į sutrukusį saulėtą veidrodį.

Gal tai šiandien, gal ryt, nebūtais laikais,
Bet skliautas – baltas, ne mėlynas,
Ir jau baigta žymėt paskutiniai taškai
Eilėse, grindiniuos ir žemėlapiuos.

1958

* Eilėraštis gali atrodyti siurrealistinis, net fantastinis, bet jame bandoma perteikti artėjančio sukilimo lūkestį. Paskutiniuoju strofoje kalbu apie maištingas eiles, kraujo žymes grindiniuose ir miestus (Budapeštą, Varšuvą...), kuriuose vyko ar vyks kovos.

NAKTIS*

Ir štai – kaip alavo lašai
Lankų ir tuopų žaluma.
Žaibų žiema, dangaus ruožai
Ir aidas ritosi žeme,

Griaustinis grūdino stiklus,
Grumėjo vėjų skaistykla,
Suskilus sunkės metalu
Stiklus sutirpdžiusi sula.

Tai palikimas. Keliuose
Tau lemta mirti ir dienos
Už tai, kad audros, kaip tiesa,
Bejėgės plakasi delnuos,

Už pluoštus burių ir karų,
Už ribą nerimo šaly,
Smūgius ir skiemenis, kurių
Atsižadėti negali.

1958

AXENOS PONTOS*

Nesvetinga tarsi danajų ietys
Ta pati pirmoji nelaimės jūra,
Kur druskingi vandens pakrantėj rimsta
Sapfinėm strofom.

Taip ir jis turbūt po alyvų medžiais
Tolimuos keliuos amžinai užmigo,
Niekad nesulaukęs feakų laivo
Ir Nausikajos.

Mes nebetikėsime, kad jis pargrįžo,
Kad Itakės kloniuos užmiršo kraštą,
Kur kalnynų sniegas išraižo Ponto
Klykiantį smėlį,

* Dar vienas mėginimas įvaldyti Pasternako poetiką – tiek jos fonetinius, tiek semantinius bruožus. Aprašoma audra Ukrainoje, netoli Poltavos, grįžtant iš Kaukazo.

* Axenos Pontos (nesvetingoji jūra) – seniausias graikiškas Juodosios jūros pavadinimas. Eilėraštyje pavartota sapfinė strofa (*versus sapphicus*), siejama su graikų poete Sappho (VII–VI amžius pr. Kr.). Tiesa, kaip ir kitur, antikiniai metrai perteikiami nevisai tiksliai – mėginimai juos griežtai atkurti dvelktų dirbtinumui.

Danajai – taip Homeras *Iliadoje* vadino Troją apsupusius graikus. Grįždamas iš Trojos, Odisejas, kaip žinia, po ilgų klajonių susitiko feakų karalaitę Nausikają, kurios tėvas jam padėjo grįžti į gimtąją Itakę. Auksinės vilnos ieškojo kitas mitinis herojus Jasonas. Plejadės – žvaigždynas, lietuviškai dažniau vadinamas Šienpjoviais.

Kur nėra pradžios, dabarties ir gėrio,
Ir dievų naktį, nesvarioj bedugnėj,
Į putas tarytum auksinė vilna
Plakas Plejadės.

1958

* * *

Kaip draugystė, kaip verksmas, kaip duona
Tas rūstumas naktų neilgų,
Išraižytų cezūrom frontonų,
Su žvaigždėm surimuotų langų.

Gatvių miglos ir priekalnių molis...
Kur bebūtum – pakilęs ar puolęs,
Ligi galo visus išklausys
Neužmatomų puslapių tolis,
Akmeninių eilių gaudesys.

1960

* * **

Už mūsų sienų kvadratus
Ir durų kvadratus,
Už aukštą langą – du kartus
Ir lempą – du kartus,
Už atkirstų šalių vardus,
Žemėlapių vartus,
Už tai, kad oras neklaidus
Ir kad klaidus vidus,
Už baltus garvežių ratus,
Patikrintus raktus,
Už mus visus – tuos du kartus,
Tuos keturis kartus.
Už tai, kas plaukia nuo laidų,
Kas gimsta po ledu,
Už tai, kad du ir du – ne du,
Ir dukart du – ne du.

1961

* „Cezūrom išraižyti frontonai“ – turimi galvoje pertrūkiai frontonų viduryje, būdingi klasikinei Vilniaus architektūrai.

** Vėl „tosto“ žanro eilėraštis, kiek nusižiūrėtas į Achmatovą („Я пью за разоренный дом“) ir Mandelštamą (Я пью за военные астры“). Svarbiausieji motyvai – geležinė uždanga („atkirstos šalys“), kalėjimas („patikrinti raktai“), asmeninė krizė („du ir du – ne du“).

* * **

kad rytas išauštų senos bibliotekos vėsoj, pratrūkusioj
paukščių balsais lyg didelis aiškus liepynas;
kad pilioriams išaugtų klevo šaknys ir lapai;
kad Madonos nustotų bijoti sunkių, pernelyg protingų Vaikų,
ir apokrifuos rasčiau, jog Teismo nebus – tiksliau, jis įvyksta kasdien;
kad ragaučiau pirmųjų krikščionių garsyną, skalaujantį burną,
priečiau Šventąją Žemę, palikęs draugus, dukras ir sūnus, kurių neturiu,
sutikčiau mirtį ne prožektorių liepsnoj, bet, pavyzdžiui, prie skersgatvio kiosko,
ne minios akyse, bet kokią nors visai protingą mirtį;
kad Viešpats paverstų mane reljefu ant romaniško šulinio
su Teisėjų knygos vaizdais, kurio nelanko turistai,
ir šalia savęs, o gal savyje turėčiau lašą smėlio ir šalčio –
to prašiau Gelate, agnostikas ir atskalūnas.

1962

* * ***

Viskas būna ilgai, lyg dulkėto vandens panoramos,
Išardyti stogai ir pranykusio priemiesčio namas,
Kur net vasarą šaltis apsunkena slenkstį, ir blyksi
Kelios nuostabios valtys, lig pusės nugrimzdę į Stiksą.

Labas vakaras tau. Pasirinkusiam niekas nekeista.
Kol tavęs nematau, tu vis tiek negali pasikeisti –
Kol bevaisė migla nuo akių atitolina skardą,
O dvilypė tylą apgyvendina svetimą vardą.

Kur po kojų giliai susitinka ir aidi vagonai,
Kur juoduoja stiklai ir baltuoja spygliai, Antigone,
Švyti sunkios lagūnos, ir sienos laivyno nesaugo.
Kur dabar tavo kūnas – be sielos, be dvynio, be draugo?

Tarp žibinto garų, panardintų į sąnašų tvaiką,
Po karų ir gaisrų, po sėkmingai praslinkusio laiko
Amžinai gyveni, atsisakiusi sapno ir alkio,
Ir ilgam išeini, ir sužvangini nesančią velkę.

Taip katosi būtis, ir šešėliai tavęs nebemato,
taip tuščia atmintis pamažu atsilieka nuo datų,
Atsilieka lietus, išblaškydamas dūmus ir miegą,

* Gelati (Gelatis, Gelatas) – XII amžiaus vienuolynas Gruzijoje. Eilės paremtos kai kuriais jame patirtais įspūdžiais. Apokrifai – neįtraukti į Bibliją, bet jai giminingi religiniai tekstai.

** Mirusiųjų karalystė, kurioje slepiasi draugės šešėlis, įgyja pajūrio miesto (gal Klaipėdos, gal Petrapilio) bruožus. Stiksas – viena iš požemio upių.

Ir pas miesto vartus du sargybiniai stovi ant bėgių.

1965

* * *

Įpusėjo para, tyluma pagilėja garsuos,
Tavo žodžiai nuaidi tamsoj, nepalietę klausos,
Ir padvelkia pelynai – apkartę, sausi, pasviri,
Nes mėnulis tarytum anglis, o gamta nesvari.
Tu seniai nubudai. Nuo tavęs ligi sapno krantų –
Du skirtingi planai, susilietę miglotu kraštu,
O pasaulio gale, ties pačia tolimiausia kalva,
Šimtametės nakties ir išmirusių lapų kalba.

Ar suprasi, ką šnabžda kadaise nutilus burna?
Virš balotų laukų pamažu išryškėja diena
Su vandens atspindžiais ir nematomo paukščio balsu
Tuštumos vidury, tarp juodų ir baltų debesų.
Neskubėk aplankyti sodybos. Tarytum grėsmė,
Ažuolyno pavėsyje slypi ledinė versmė
Ir nėra šeimnininko, ir spyną palietus raktu
Negyvenamos dienos girgždėdamos eina ratu.

Ar keliasi toliau? Už garuojančių ryto rūkų
Nenutylanti jūra sutampa su tavo laiku,
Ir jokia atmintis neįstengia išsemti gelmės,
Ir vaikystė lengva, o jaunystė neturi prasmės.
Mūsų sielos arti, mes visai neseniai iškirsti,
Ir vidurdienio laikrodis tiksi kažkur dabarty,
Ir praradusi kryptį sustoja strėlė danguje,
Nes pasaulis tas pat, o vienatvė kas kartas nauja.

Lyg mirties valanda mūsų laukia grįžimas namo,
Baltos pokario dulkės, apvytusio medžio liemuo,
Ištuštėję tvirtovių grioviai, sugriauti švyturiai,
Už įskilusių sienų visiems atviri kambariai.
Vėjas neša lapus, į pakrantę srovena vėsa,
Virš akmens ir kapų sutvirtėja rugsėjo šviesa,
Ir ties jūros riba, praeities ir erdvės kupini,
Pajuodavę laivai mirguliuoja sekliam vandeny.

Tai tik metų eilė, svetimųjų senatvių eilė.
Taip anapus kalvų susijungia lietus ir žolė,
Taip žodyno tankmė suaugina daiktų likimus
Ir paklydę balsai iš pasaulio pareina į mus.

* Klaipėdos krašto ir pačios Klaipėdos peizažas su užuominomis į pokario kartų likimą.

Strėlė danguje – nuoroda į Henriko Radausko eiles (taip pavadintas ir jo rinkinys). Tais laikais sunkiai prieinamas Radauskas, kurį teko matyti vaikystėje, buvo mano mėgiamiausias lietuvių poetas. Nuorodą pastebėjo turbūt tik emigracijos kritika.

Nebijok atsigręžti atgal: aš juk irgi jaučiu,
Kaip didžiulis alsavimas gula ant mūsų pečių –
Tai tik juodžemis, molis, drėgmė, šulinys, užmarštis,
Svetimų valandų, svetimos nebūties pakraštys.

Tu sustoji tarp raidžių, stiklų, išskalautų lentų,
Negyvoj ir turtingoj atoslūgio juostoj, kartu
Su keliais palydovais, kurių jau seniai nebėra,
Ir tave lyg šešėlį apgaubia ir slepia kaitra.
Ir išnykęs laike nejunti, kaip artėja ruduo,
Kaip aplinkui tave pakitėja dangus ir vanduo,
O tuščia ir didesnė už savo gyvybę dvasia,
Tarsi vaizdas tinklainėje, skaidos giliai daiktuose.

1967

* * *

Nusišypsok, sustok, paskui pareik namo –
Lauke tokia tamsa, kad galima apakti,
Bet mano burnoje atgyjantis skiemuo
Palaimins ir pralenks ilgiausių metų naktį.
Nusišypsok, nes mus išskyrė lyguma,
Lediniai ežerai, neperregimos pūgos,
Užuolaida, kurią matai užmigdama,
Ir tamsūs traukiniai tarp Daugpilio ir Lugos.

Virtuvėje – vėsi nusekusi versmė
Ir keletas kėdžių, tarytum retas miškas.
Aš irgi užmiegu, ir šių namų prasmė –
Tik pašto adresas ir telefono diskas.
Aš irgi užmiegu ir, rodosi, keliu
Plastmasę, ir žinau, jog pražūtinga delsti,
Nes, likęs su tavim, nubusdamas galiu
Anapus skaitmenų surasti savo balsą.

1968

* Ilgiausia metų naktis – Kūčių naktis. Kalbantysis yra Vilniuje, jo draugė – Petrapilyje, tuometiniame Leningrade (Daugpilis ir Luga – tarp tų miestų).

Sapne įvyksta asmenybės skilimas: kalbančiajam vaidenasi, kad jis kelia telefono ragelį ir renka draugės numerį, o drauge jam atrodo, jog yra likęs jos namuose ir gali pats sau atsiliepti.

PAŠNEKESYS ŽIEMA*

Iženk į šį peizažą. Dar tamsu.
Anapus kopų gaudžia tuščias plentas.
Su jūromis kariauja kontinentas –
Nematomas, bet sklidiną balsų.
Praeivis arba angelas, sniege
Palikęs žymę, prieblandon nubrido,
Ir kranto atspindys juosvam lange
Mums primena bevaisę Antarktidą.

Putoja neužšalus pragarmė.
Jau nebe pirmą mylią rieda smiltys.
Čia paryškėja, čia išnyksta tiltas
Ir plinta atšiauri žiemos ertmė.
Nėra nei telegramų, nei laiškų,
Tik nuotraukos. Tranzistorius neveikia.
Sakytum, žvakė, lašanti vašku,
Užantspaudavo pavojingą laiką.

Koks drėgnas oras, koks skardus akmuo,
Koks visagalis paryčio rentgenas!
Įtempus žvilgsnį, praskaidrėja sienos,
Bažnyčios bokštas ir žmogaus liemuo.
Baltam fone išsiskiria tiktai
Migloti medžių kontūrai. Pro žievę,
Net užsimerkęs, tu beveik matai
Atsparią, siaurą paskutinę rievę.

„Tas įprotis išvargina akis,
Po valandėlės nesunku suklysti.“
„Ne apie mus byloja pranašystė.“
Pakrypsta apšarmojusi ašis,
Ir, rodos, horizonto riboje,
Kur juoduoja laivai ir stingsta garsas,
Nejudriame pajūrio danguje
Įsidega Jupiteris ir Marsas.

Ligi Atlanto plyti tuštuma.
Dyki laukai – lyg atrakintos salės.
Po sausio sluoksniu slepiasi vasaris,
Nuo šlapio vėjo gūžias lyguma.
Už marių apsinuogina kalnai,
Duburyje suslūgsta ir pajuosta

* Veiksma vieta – Palanga. Kalbu apie darbininkų sukilimą Lenkijoje, Gdansko ir Ščecino uostuose („anapus jūros“) 1970 metais.

Pasakotojas šnekasi pats su savimi, bandydamas nuspėti ateitį; „trečias pašnekovas“, apie kurį nieko nepasakoma, yra Dievas. Trečiojoje ir ketvirtojoje strofoje prisimenamas žemaičių tikėjimas, siekias aštuonioliktąjį ar devynioliktąjį amžių: esą sukilimo metus galima atpažinti iš nukirsto medžio rievės, nes ankstesniųjų metų rievė dėl sunkios žiemos būna labai siaura. Jupiteris ir Marsas – užuomina į valdžią ir karą. „Paskui – tyla“ – citata iš Hamleto. Eilėraštį 1973 metais išvertė ir lenkų emigrantų žurnale *Kultūra* išspausdino Czesławas Miłoszas. Tą vertimą gavau Vilniuje per apsilankiusį Lenkijoje Vytautą Kubilių. Vėliau kelios vertimo eilutės buvo panaudotos kaip vieno lenkų pogrindžio žurnalo epigrafas.

Aptirpusi pusnis. „O kas tenai?“
„Vėl upių žiotys, įlankos ir uostai.“

Po sunkiasvorio debesio tinklu
Tarytum žuvys blizga ankštos aikštės.
„Ar tu atsimeni, ką sakė žvaigždės?“
„Šis amžius išsiverčia be ženklų,
Tėra statistika.“ „Mirties trauka
Sukausto žmogų, augalą ir daiktą,
Tačiau sudygsta grūdas ir auka,
Ir štai tada, manau, ne viskas baigta.“

„Kur liudininkas? Aš nesuprantu,
Kas perskiria tikrovę ir apgaulę:
Gal mudu esame vieni pasauly.“
„O man atrodo, kad esi tik tu.“
„O trečias pašnekovas? Tu sakai,
Kad niekas šito pokalbio negirdi?“
„Yra dangus ir apsnigti laukai,
O balsas kartais pergyvena širdį.“

Vidudienis patamsina medžius.
Visai prašvitus, sąmonėje lieka
Prieš valandėlę sutverti iš nieko
Lengvi daiktai, atstojantys žodžius:
Sudužusi ledokšnio atskala,
Šakų skeletas, ištrupėjęs mūras
Ties gatvės posūkiu... Paskui – tylą
Ir šia pusį jūros, ir anapus jūros.

1971

PAKARTOJIMAS SU ATMAINOMIS*

Kada rugpjūčio vidury,
už šimto ežerų ir upių,
tu užsimiršusi tari
betikslį vardą, kai nuo lūpų

nutolsta skiemens, ir jauti,
kad lūpos sausos, gatvės alsios,
kada dingsti kaitrijoj nakty,
kurioj išlieka tavo balsas

(nes naktys – balso atrama),
pro cerkvę, užrakintą paštą
ir krautuvę prieidama
tos laikinos visatos kraštą

* Pavadinimas – nuoroda į tai, kad tekstas susijęs su Brodskio eilėraščiu „Пень без музыки“, nors žymiai nuo jo nutolsta.

po žemėm ar padebesiuos
(nes gelmę pavaduoja aukštis,
ir uosio lapuos nei tamsos
esencija užgimsta paukštis),

kai šauksmas (o galbūt giesmė)
plevena, užmarštį atstūmęs,
pati materijos esmė –
išsiskyrimas ir atstumas.

Balsai neturi praeities
ir dabarties. Vis vien, kur būsi,
kur būsiu aš (taip pat nakties
centre; antroj šio amžiaus pusėj;

rugpjūčio vidury); vis vien,
kas mudu gins, kas mudu nuodys,
vienodai atkreiptas versmėn,
abu pasieks beteisis žodis

ar žodžio pėdsakas: tiktai
mirtingas atspindys, sužibęs
erdvėj, kur liečiąs lyg laidai
dvi tamsumos ir dvi gyvybės;

degtukas uždaruos namuos,
kurj vidurnaktis sugundė
išvesdinti iš aklumos
bent kontūrus. Ir bent sekundę.

1971

* * *

Sustok, sustok. Suyra sakinys.
Stogu, riba sutampa su aušra.
Byloja sniegas, pritaria ugnis.

Kaskart lėčiau švytuoja skridinys,
Ir aslą braukia švino atsvara.
Sustok, sustok. Suyra sakinys.

Pasaulio vietoj žėri brėžinys,
Kurj atspindi veidrodžio dykra.
Byloja sniegas, pritaria ugnis.

* Panaudota senovinė višnelės forma, kurią XX amžiuje išpopuliarino Dylano Thomaso eilėraštis „Do not go gentle into that good night“. Rašyta prieš emigraciją 1975 metų žiemą (emigravau 1977 metų sausio mėnesį) ir atitinka to laikotarpio nuotaikas.

Į kamerą sugrįžta kalinys,
į dangų brenda zonos aptvara.
Sustok, sustok. Suyra sakinys.

Erdvės skeveldra, laiko trupinys
Apgaubia mūsų kūnus nei sfera.
Byloja sniegas, pritaria ugnis.

Prie veido glaudžias visa, kas išnyks,
Ir angelo galvūgaly nėra.
Sustok, sustok. Suyra sakinys.
Byloja sniegas, pritaria ugnis.

1975

RUDUO KOPENHAGOJE*

Annai L.

Iš drakono nasrų
plūsta Baltijos vandenys. Blykčioja bronzinis nagas.
Aštriabriaunė srovė čaižo erdvę tarytum botagas
ir pavirsta garu
virš fontano taurės.
Atminty ne iš karto užsiveria spragos,
ir pažįstami debesys ritasi virš Kopenhagos
iš kairės,

jei žvelgi į pietus.
Juos palydi skardiniai stogai, apkapotos ir purvinos liepos,
šimtas tūkstančių dviračių. Aidas, trumpam pasislėpęs
palei uosto vartus,
vėl išnyra šalia.
Drėksta astrai. Raudonais snapučiais puikuoja palėpės,
ir šaligatvį užtveria baržos statmuo, atsiliepęs
drungname kanale,

* Kopenhaga buvo viena iš artimiausių Lietuvai Europos vietų, į kurias galėjau patekti ligi Rytų Europos išsilaisvinimo. Galėtum pasakyti, kad eilėraščio tema – trys meilės istorijos. Pirmoji – su moterimi: jos laukdamas kalbėtojas vaikščioja Kopenhagos gatvėmis, ir pagaliau ji atvyksta traukiniu. Antroji – su tėvyne, kurios ženklas tėra TSRS atominis povandeninis laivas – „urano banginis“, įstrigęs švedų archipelage (apie tai anuomet daug rašė laikraščiai ir kalbėjo radijas). Trečioji – su gimtąja, jau pradedančia išsprūsti iš sąmonės kalba.

Minimos realios vietos Danijos sostinėje. Tai fontanas ties rotuše („iš drakono nasrų plūsta Baltijos vandenys“), Annos aikštė, kurios pavadinimas sutampa su laukiamos moters vardu, Tivoli parkas šalia geležinkelio stoties, įvijas biržos bokštas.

Mare, pelagos, thalassa – lotyniškas ir du graikiški jūros pavadinimai (visur kirčiuojamas pirmasis skiemuo). Kategatas, Zundas – Baltijos sąsiauriai. Telemarkas – rajonas Norvegijoje. Sonantai – „balsingi“ priebalsiai, tokie kaip „r“, „l“ (jų gausu laukiamos moters švediškame varde). Sirena – šiuo atveju laivo signalas.

Esama užuominų į Anderseną („šlapias karalius“) ir į Shakespeare'ą („replikos“, „remarkos“). Abu rašytojai asociuojasi su Kopenhaga (Elsinoras, kur vyksta Hamleto veiksmas, yra netoliese). Taip pat akivaizdus ryšys su Josifo Brodskio eilėraščiu „Fontanas“.

kur gelmė neskaidri.
Tik paminklai įveikia šį rudenį. Šlapias karalius
tiesia vyskupui ranką. Raides ir kryžius pjedestaluos
kantriai graužia sūri
tuštuma,
nes istorija baigias. Išnyksta valstybės ir šalys.
įsiklausęs girdi: nuo ašigalio atslenka spalio,
o po spalio – žiema.

Ties bulvaro kerte
blandžiai plasta neonas. Keleivis pasideda mantą,
dairos Annos aikštėj, liečia medį, beveik nesupranta,
kokiame jis mieste,
nes diena
sklidina juosvo tėviškės prieskonio. Burlaivis brūžina krantą,
ir šiaurietišką vardą – nugludintą gniūžtę sonantų
ridinėja burna.

Standų tinką apkloja
nukryžiuoti vijokliai, nedidelės rožės,
lapų žvaigždės. Už Tivoli plyti trunkus geležinkelio ruožas,
šiam krašte neveluoja
traukinys.
Po vyzdžiais išsilaiko ne tai, kas vadinasi grožis,
o kalkėti smėlynai, skruosto kontūras, eisenos bruožas,
horizonto brūkšnys.

Mėgini
į stiprėjantį vėją pečiais atsiremti,
atpažintąją druską ir dumblą pasemti,
bet tamsiam šuliny
kas akimirka slūgsta lygmuo,
ir kelintą jau kartą dėkoji už tremtį,
ir sumoki grynais, pasirinkdamas savąją lemtį.
Tu negrįši namo,

nes kiekvienas atomas seniai
atsinaujino kūne. Sutrikusi sąmonė rausias
kalboje tarsi stalčiuje. Nuosakų, būdvardžių gausmas,
neiginiai,
dalelių akla
begalybė, ankšti sakiniai, ir tik protarpiu sausas,
lyg ne mūsų patirtas, bet kvapą užgniaužiantis skausmas
ir tylą.

Švyti saulės dėmė,
vainikuodama įviją bokštą. Apeidamas mūrą,
rodos, užpūti žvakę. Barokinę architektūrą
pavadoja ertmė,
ir kažkur nearti

už krūmynų ir dykviečių smėlin sugūra
mare, pelagos, thalassa, jūra, vienintelė jūra,
tartum Stiksas plati.

Virš skardžių
keterų, virš putojančių proskynų kaupiasi švinas,
pranašaudamas vėtrą ir užmarštį. Lėkštas žemynas
atsiduoda skurdžiu
metalu,
ir užsikerta radijas. Tiek ir teliko tėvynės –
tik begarsė grėsmė, tik prakiuręs urano banginis
ant pakrantės uolų.

Tu kol kas dar esi.
Gluosnių replikas lydi granito remarkos.
Du geltonus lapus prieš vidurdienį nukrečia parkas,
įsitempia šviesi
barometro šerdis,
šaltis perima kaulus. Negelbsti megztinis ir švarkas,
ir alsuoja rūkais Kategatas, ir dveikia ledu Telemarkas,
ir mirtis – tai mirtis.

Tiek ir lieka: patirti suspėjusio traukinio gaidą,
liesti svetimą veidą, rankas ant turėklų,
kai visas žodynas per klaidą
sutampa su įvardžiu „mes“.
Nervų magnis nutvilko pagalvį, paklodę, padėklą,
ir keleivis sukanda dantis ir sumykia, be džiaugsmo išblokšdamas sėklą
į nuvargintų įsčių gelmes.

Niekada
nesugrįžti namo. Užsisklęsti, pradingti, prasmegti
rudeninėj tvirtovėj. Netekti, ko lemta netekti,
kas dar slypi greta
iš senosios erdvės.
Ir tebeplaka širdys, nors gėda ir nuodėmė plakti,
ir skaisti sirena įsiterpia į suteptą naktį
šiapus Zundo srovės.

* * *

Naktį didžiulė knyga suplasnoja tarytum sparnai –
Skliautuos rašyta ugnim Eneida, o gal tik žodynas,
Šifrai, hieroglifai, skaitmens... Prasmė, užsklęsta aklinau,
Tai, ko nedrįsta kartoti kristalas, kregždė ir žolynas.

Sunkiai pasvirus, be tikslo praplaukia žvaigždynų šlovė.
Siela sutapo su amžium, o amžius per pusę nutrintas.
Sielas įkalina laikas, o kūnus klaidina erdvė,
Ir nebeatskiri, kur fotografija, kur labirintas.

Fosforas, auksas ir magnis! Toscanos dangaus elektra!
Žodis praranda pilnatvę, nuo garso atskyla šešėlis.
Mirė lotynų kalba, ir dainuojančių diskų nėra,
Sintaksė trupa ir skaidosi. Juodžemis, molis ir smėlis.

Gal tik jaustukai ir priegaidės painiavą atitaisys.
Maža ragavom medaus, bet patyrėm, ką verta patirti:
Sodas, šaltinis, akmuo... Neaukštų debesų blizgesys,
Nieko staigesnio už būtį ir nieko tikresnio už mirtį.

Niekad neklauski, kodėl. Tik tasai, kas pravėrė duris
Ten, kur nėra nei kalvos, nei žvaigždės, nei išganymo laido,
Atstumia laiką skydu, lyg pargriuvęs etruskų karys,
Pasemia prasmę ranka ir suvilgo nebesantį veidą.

1987

PESTELIO GATVĖ**

...a low dishonest decade...

W. H. Auden

Vasara apsemia miestą.
Stiklas atspindi vien dulkes.
Į padūmavusių taurę
Laša įsilęs vynas.
Oras pagardintas saulėj
Blėstančio kupolų aukso.
Dumbliai, nelyginant rašmens,

* Kalbu apie priešistorinę, legendinę Italiją, kurioje vyko Enėjo kovos su vietinėmis gentimis, aprašytos Vergilijaus Eneidoje. Toscana – dabartinės Florencijos apylinkės. Ten kadaise gyventa etruskų – tautos, ankstesnės negu romėnai. „Maža ragavom medaus“ – kiek transformuotas biblinis posakis iš I Karalių knygos. Taip pat esama užuominų į vėlyvuosius Mandelštamo eilėraščius.

** Petrapilyje – tuomet dar Leningrade – slapta apsilankiau po dešimties su viršum metų pertraukos – anot epigrafo, „po ilgo negarbingo dešimtmečio“. Peštelto gatvėje prieš emigraciją gyveno Josifas Brodskis, praleisdavau ten daug laiko. Gordijo mazgas – žr. eilėraščių tuo pavadinimu. Juozapato pakalnė – slėnis Jeruzalėje, kur, pasak legendos, susirinks prisikėlę iš mirusiųjų. Kelvinas ir Becquerelis – fizikai: pirmasis įvedė absoliutaus nulio sąvoką, antrasis atrado radioaktyvumą (taigi kalbama apie šaltą, radioaktyvią kosminę erdvę)

Tamsina siaurą kanalą.

Ko tu čia ieškai, poete?
Senas balkonas, išdilęs
Ženklas ant byrančio tinko,
Dulkėmis virtęs pasaulis.
Atmegztas Gordijo mazgas,
Kalkės, asfaltas ir malksnos,
Purvas tarpuvartėj, laiptų
Šiukšlės, neuždaros durys.

Čia, kur kadaise sutapo
Gestas, gyvybė ir garsas,
Ošiančios minios vartoja
Kiek pasikeitusių kalbą.
Plazda birželio baltumas,
Ir akmenėjančios, aklos
Smegens nebeaprėpia
Viso prarasto laiko.

Amžius nudažo akcentą,
Sintaksę, architektūrą,
Saulės lašus ant kolonų,
Bronzinę šypseną nišoj.
Gal tik neturtas ir alkis
Vis dar atsispiria amžiui,
Gal tik šešėlis ir baimė
Lieka iš mūsų jaunatvės.

Pratinkis plaukioti baimėj
Tarsi žuvis vandenyne.
Baimė čionai ilgalaikė,
Daug patvaresnė už kūnus.
Taikios apskritos aikštės
Ragauja vidurdienio dūmą.
Kalkės, asfaltas ir gipsas,
Rašmens ant byrančio tinko.

Jau ir gyvenimo liko
Kelios varinės monetos –
Laiko grąža, atskaičiuota
Čionykščio absurdiško banko.
Stingsta melodija, mostas.
Skersgatvius neigia prospektai.
Keista, kad mes pasimatėm
Kiek anksčiau, nei numanėm –

Ne Juozapato pakalnėj,
Ne giraitėj prie Letos,
Net ne beorėj visatoj,

Kur tarsi dievai viešpatauja
Kelvinas ir Becquerelis.
Laša įšildytas vynos.
Nemigo debesys plaukia
Virš balto ir karšto birželio.

Plaukia minia ir garsynas,
Bet tas pat mūsų amato svoris –
Baimę paversti į žodį,
Laiką sutelkti į prasmę.
Plazda tik dulkės, tik balsas.
Balsui neduota žinoti,
Kiek tiesos išsitenka
Jo spindesy ir vienatvėj.

1988

TU, FELIX AUSTRIA*

Šiame mieste,
kuriam apkarto gelbėti žmoniją,
kur pora neurastenikų pagijo,
kabinete
gličius sapnus
per jėgą išpažinusių ant sofos,
ir mirtį mąstė senstančios Europos
nemylimas sūnus,

taip nelemtai nepriimtas į dailininkų luomą, –
verpetas vandeny linguoja luotą
ir supasi krantai
po dviguba kaštonų grandine.
Kavinėj kosčioja pernykštis rokas,
ir ne griuvėsiai, o svarus barokas
su balkone

* *Bella gerant alii, tu, felix Austria, nube* (Tekariauja kiti, tu, laimingoji Austrija, tuokis) – senovinis Austrijos imperijos devizas. Kalbu apie karą Balkanuose, stebimą iš Vienos. Pirmojoje strofoje paminėti du garsūs, nors labai skirtingi vieniečiai – Freudas (tiksliau, jo psichoanalizės kabinetas su sofa) ir Hitleris („senstančios Europos nemylimas sūnus“). Kaip žinia, Adolfas Hitleris norėjo virsti tapytoju, bet nebuvo priimtas į meno mokyklą. Sizifo mitas, kurį plėtojo Albert'as Camus, šičia reiškia grumtynes su totalitarizmu ir iš viso su istorijos blogiu: Sizifas amžinai ridena į kalną akmenį, kuris jam išsprūsta ir vėl nusirita žemyn. Trumpą akimirką jam gali atrodyti, kad grumtynės laimėtos, bet blogis sugrįžta. Šitaip po TSRS žlugimo plykstelėjo karas buvusioje Jugoslavijoje.

Eonas – labai ilgas laiko tarpas. Austras – pietų vėjas (sutapimas su Austrija yra atsitiktinis). Franzas Ferdinandas – austrų sosto įpėdinis, Habsburgų dinastijos atstovas, kurio nužudymas išprovokavo Pirmąjį pasaulinį karą. Saturnas, laiko dievas, pasak mito, rijo savo vaikus („sotinos savo sėkla“).

„Eppur si muove“ (O vis dėlto ji sukasi) – legendiniai Galilėjaus žodžiai inkvizicijos teisme. „Teisus ne Hėgelis, o Galilėjus“: turiu galvoje Hėgelio mintį (mūsų laikais išpopuliarintą Franciso Fukuyamos), kad istorija, pasiekusi aukščiausiąją fazę – civilizuotą demokratiją – privalanti sustoti. Galilėjaus frazė turbūt tiksliau atitinka istorijos esmę.

įstrigusia žvaigžde
tau liudija šalies puikybę. Ritmas
pavergia smegenis. Į vyzdį ritas
įlinkęs oras ties aikšte.

Jo skaidruma
tokia, jog, rodos, žengsi ir parpulsi,
ir padeda tik muzikos ir pulso
amalgama.

Anki nuo debesų spalvos,
brendi po arkomis, beveik sutapęs
su dulkėmis, granitu, alyvų lapais,
nerasdamas kalbos
su šia darna,
per staigiai išblokštas iš savo laiko,
dar nesuvokdamas, ar tai nelaimė,
ar dovana.

Neatmesdamas liemens,
Sizifas gauna pailsėti kalno
viršūnėj, baugiai atitraukęs delną
nuo blizgančio akmens –
naštos, kuri
jį tiek eonų grūdino ir ardė,
dabar įgrimzdusi žvirgžde, bevardė,
nebejudri.

Saulėta ir ramu.
Erdvėj putoja žydintis erškėtis,
ir pirmąsyk nereikia galynėtis
su likimu,
ant titnaginiu statmeno peties
žarstyti žolę, klupinėti, slysti,
ir po akimirkos išdils jaunystė
iš atminties.

Ir jeigu bent
nutrūkęs sakinyš dar drumsčia sielą,
tai gal tik standūs varpo dūžiai: *Bella
gerant...*

Ir jei naktį
į jūrą leidžiasi vargingas plaustas,
kurį tuojau parblokš įdūkęs Austras,
ten žus kiti,

ne mes.
Išblunka kraujas, virsta dulkėmis tankas.
Era pasibaigė, ir maras renkas
naujas žemes.
Į tą pasienio stotį, kur ugnis –

erdvės sesuo, kur Kristui arba Mozei
atsikerta kalašnikovų Morzė,
jau neina traukinys.

Barokinis dangus
virš Habsburgų tvirtovės nusileidžia.
Tik už akiračio, kur oras žeidžia,
kur įduboje glaudžiasi žmogus,
apirusiuos kalnuos,
kur švinas mėsą taip lengvai suranda,
nėra spragos tarp Franzo Ferdinando
ir šios dienos.

Skeveldrų išardyta lapija
pajuodusiu gipsu užlipdo burnas,
ir savo sėkla sotinas Saturnas,
kaip amžių pradžioje.
Ir vis dėlto ne čia
į luitą lydo išnaktės ir rytą
pranokusi mirtingiems lemtą ribą
kančia.

Stovykloj ant akmens grindų
bėgliai ragauja troškų laisvės orą,
beženkliame sapne patyrę porą
laimingų valandų,
o tie, kuriuos skylutė smilkiny
apsaugojo nuo žemiškų pavojų,
tikriausiai sunkesnius sapnus sapnuoja
ir vis dėlto šiek tiek laimingesni.

Mirtis ne čia, ji visada šalia.
Ją vis tiksliau atliepia varpo tonai,
ji granite, kaitroj, vyne ir duonoj,
kaštonų ir akacijų tinkle,
sapnuos. Istorija – mirties dalis.
Teisus ne Hėgelis, o Galilėjus:
eppur si muove. Kurčias, apanglėjęs
pasisuka į tamsą rutulys.

Kas tau atrodė dabartis,
yra tik laiko paneigimas. Miegas
neatgaivins. Už lango plyti niekas
ir debesys. Mirtis ne čia. Mirtis
šalia. Ji kuičias kambario narve,
išbraukia bloknote eilinę datą,
paskui pažvelgia veidrodin – ir mato
tave.

O kol ji dar gaišuoja juosvame

stikliniame ore, Sizifui dera
šiame, nelinkusiame skirti gera
ir bloga, sename
bemiegiame mieste
pasemti esmę iš nuskirto mito
ir veltui laukti Viešpaties trimito
aštriam lyg deimantas šlaite.

1992

REGINYS IŠ ALĖJOS*

Kur būta agrastų, nauji šeimininkai sukasė lysves.
Melsva dvilypė tvora sandariai atriboja kiemą
nuo gatvės kaštonų. Sumenko matmens, išskyrus
laiką. Erdvės šičia buvo daugiau, negu pridera vienai vaikystei.
Užsimerkęs gali palypėti nebesančiais laiptais
į mansardą, kur grindys dar girgžda po pusbrolio kojom.
Ar ilgam? jis tada paklausė mudu. *Tik vienai
nakčiai* (bet tai atsitiko vėliau). Pirmajam aukšte
akmenėjo veidrodžio masė, be vargo talpinus
tolimos perkūnijos šerkšną, slyvos vainiką, flakoną
su dusliais kvepalais. Tos ankstyvos nemigos: dūžiai
iš anapus sienos, mokę suprasti, jog viskas praeina,
bet praeina negreit; jog laikas paklūsta šnabždėjimui;
jog blogiausia, kas gali įvykti, yra truputį mažiau,
nei pajėgiam išverti. Fotografijų dausos už durų.
Vienoje atpažįstu šešėlį su vyšnių sunkos stikline
ir šunį. Tos nuotraukos dar kažin kur gyvuoja,
nors šiandien mažoka žmonių, kurie sugebėtų
jas išskaityti. Šuo pakastas daržo kertėj
(dabar nematau tos vietos anapus dvilypės tvoros),
o šešėlis, priglaudęs prie lūpų stiklinę, dar slysta daiktų
paviršium, šalia randuotų tapetų,
skurdžios žalumos, prišiukšlintų metų, kurie
nepriklauso nei jam, nei naujiems šeimininkams, nežymiai
tikresniems negu jis. Nežinia, kas geriausiai
atliepia šiam žuvusiam plotui, tuščiai akiai alėjų tinkle –
abejingumas ar skausmas? Keista, bet jie sutampa.

1995

* Apie vaikystės namus Aukštojoje Fredoje (plg. eilėrašį „Padėkos diena“), kurie dar prieš mano emigraciją buvo parduoti kitai šeimai. Minimas ir vaikystės meto šuo Rudis.

* * *

Iš lengvo atsimerkdamas matai,
kaip standžiai blizga tinko plokštuma
ir dumba drėgno priegalvio kraštai.

Krenti dienas. Blakstienos ir kietai
priglundęs skruostas. Debesys, žiema,
tramvajų, bruzdesys. Ar vėl matai,

kaip metai ardo antspaudus, krantai
išsiskiria su upėmis, dykuma
apsigyvena gyslose? Kraštai,

salynai, uostai, lygumos – tiktai
lašai klepsidroj. Neatšaukiama
tikrovė. Laiko nebedaug. Matai

vien spindulį. Jis užgema aukštai,
ir, svetimą lėliukę liudama,
šviesa sustoja, nes vokų kraštai

dar sklidini nutraukto sapno. Tai
pravyra žodis. Aidi tamsuma,
ir brėžias tai, ko dar neįmatai –
nešimo, ritmo, skambesio kraštai.

1996

SILABINĖS STROFOS**

Keleivi, išsipildė tau lemtas likimas.
Žvaigždė viršum pušyno keliasi iš guolio,
blausi, apsisapnavus. Šešėliuotą slėnį
užtvenkia bokštų tankis, kaip ir tu, užgimęs
iš sąmonės ir nieko, iš liepsnos ir molio,
belaikis lyg šaltinis, gyslotis ir rožė.
Žvirgždas, kliudytas koja, bilsteli į sieną,
sukas latakų mazgas ir skersgatvių kilpos –
pragaišintas pasaulis, kadaise sutilpęs
tarp skeldinčios krantinės ir priesterių ruožo:

senos kaltės ir seno kalkakmenio plotas,
kur neono skurdybė stingdo gaižų orą,
įburtas į kišenę rūdijantį raktą,

* Kaip ir eilėraštyje „Sustok, sustok...“, naudojama senovinė vilanelės forma, nors čia ji perteikiama tik apytikriai (rimais).

** Kalbu apie Vilnių, aplankytą beveik po dvidešimties emigracijos metų. Silabiniai metrai lietuvių poezijoje nuo Antano Baranausko laikų nebevertojami – čia vieną iš jų (trylikos skiemenų eilutę) mėginama atgaivinti. Eilėraščio pabaiga – Wystano Hugh Audeno „In Praise of Limestone“ parafrazė.

tvankų eterio gausmą, nuslopintą norą,
tolesnis nei Saturnas, retokai sapnuotas,
nors jį vis dar galėtum pereiti užmerkęs
akis (dienos dykynėj, o geriausiai naktį),
galėtum išugdyti žmogišką žodyną
iš jo aikštingo vėjo, balsių vynuogyną
iš čaižančio lietaus ir aliumnato arkos.

Tik apie jį kalbėjai. Viešpaties radaras
lytėdavo jo kryžių sumaištį. Paklysti
nepajėgei. Klausėjui gal būtum atsakęs:
„Ne šioj žemėj.“ Žinojai: tulžis, išdavystė,
netikėtai tesėjus neviltis ir karas
su buvusiais bičiuliais, kapai, durų staktos,
kryžmai lentom užkaltos – kaina už Itakės
aplankymą. Sekei jos negirdimą griūtį
į pelėsių bedugnę. Galėjot nebūti,
bet dar esat. Atgimsta ir sutrinka taktas,

sutrūkinėjo skliautai, veidrodžiai suskyla,
idant už jų įžvelgtum beprošvaistę sritį.
Virš upokšnio ir laiko sklendžia juosvas lapas.
Gal dvidešimt kitų jau plūkauja, nukritę
į lengvą savo esmę – atspindį ir tylą.
Išakijusios plytos šiurkščiai liečia ranką,
anga boluoja mūre, su žvaigžde sutapus.
Tik šį smėlingą, liūčių persmelktą, vingroką
provincijos kalvyną, vietinį baroką
regi, kada vaizduojies mirtį arba dangų.

1996

DESANTININKAS*

Sunkiausia buvo paslėpti ištrauktas ant smėlio valtis,
supjaustyti standžią gumą, sugrūsti skutus pakrūmėn,
nekreipti dėmesį į merkiantį nugarą, dygų

priešaušrio liety. Už kopų tylėjo neaukštos pušys.
Kada vora pajudėjo, jis atsiduso. Stemplę
slėgė vakarykštės jūrligės prisiminimas,

o petį – kuprinės diržas. Penicilinas, binoklis,
užpernai nurašyti iš armijos sandėlio šaudmens,
seno ministro laiškas su žodžiais „vienybė težydi“,

* Eilėrašcio herojus – Justinas Dočkus, su kitais išlaipintas ties Palanga Stalino laikais. Desantininkai, remiami anglų ir švedų žvalgybos, tikėjosi prisijungti prie lietuvių partizanų. Dėl išdavystės juos pasitiko čekistų grupė, vaidinusi partizanus; Dočkus žuvo, likusieji buvo suimti. Trečiojoje dalyje minimas kitų desantininkų (Jono Deksnio, Zigmo Kudirkos) likimas.

radijas. Niekad nebuvo šiam pamary, jis klimpo
smėlin, traiškė spyglius, lygiavos į draugo striukę,
atpažinęs tėvynę iš kūginio debesio formos.

* * *

Kompaso adata šoko įprastą klumpakojį.
Už aštuonių kilometrų, aplenkus tuščią sodybą,
reikėjo sutikti Lokį, Paparčio Žiedą ir Ožką –

pravardes iš pasakėčios. Progumoj stoviniavo
nepažįstama grupė. Vadas, kažkur matytas
per nebaigtą karą, pasakė slaptažodį. Pralinks mėję

bičiuliai dingo žeminėj, o jis atsiliko. Batas
prie pat upokšnio paslydo ant samanų kuokšto, ir smūgis,
nepataikęs pakaušį, kliudė alkūnę. Staigiai

siekdamas dėklo, jis spėjo pajusti, kaip įsitempia
priklupusios kojos raumens, pamatė juosvą kiaurymę
prieš pat akis ir suprato: ką gi, anas greitesnis.

* * *

Jo smegens, aplipę lendrūno stiebą, seniai išdžiūvo.
Likutį sugėrė smėlis. Bent tiek naudos, kad slaptoji
tarnyba neišgavo jose įrašytų šifrų,

nes jeigu ne drėgnas kuokštas, turbūt su abiem bičiuliais,
kuriems, kad ir ką sakysi, mažiau pavyko tą rytą,
jis būtų klaidinęs savuosius tamsiuos didžiųjų valstybių

žaidimuos ir stūmęs senatvę sprangiam cigarečių dūme
provincijos kavinaitėj prie šimto gramų konjako,
mėgindamas įkalbėti visiems ir sau, kad apgynė

jaunimą nuo kulkų ir kilpos – o gal, pabuvęs anapus
speigiračio ir sugrįžęs, bejėgiškai reikalautų
iš nieko nežinančių biurų algos už prarastą laiką.

* * *

Geriau, kaip yra ir buvo. Nei kryžiaus, nei atminimo.
Sunkvežimiai svyruoja duobėtame žvyrkelio ruože
per porą žingsnių nuo vietos, kame tatai atsitiko.

Sukaitę vairuotojai groja stabdžiais, tarytum klavišais,

pušyne girdėti kirvis, baltuoja sodybų sienos,
gegutė tolymėj žada, kad mes dar ilgai gyvensim –

triskart ar keturiskart ilgiau, negu jis gyveno.
Kas žuvo, niekad negrįžta, kas prarasta, tas pradingo.
Nebent guminės valtys skiautelė po pamario karklais

dar laukia Viešpaties teismo, ir debesio siluetas,
lygiai toks pat kaip anuomet, slenka virš progumos girioj,
ir dumbliai supas upokšny, kurio jis tada nepriėjo.

1997

KOMENTARAS*

Pirmiausia, nors tai ir sunku, mylėti kalbą,
pažemintą laikraščių skiltyse, melo pilnuos nekrologuos,
tvankių miegamųjų tamsoj, skundiko mašinrašty, turgaus riksmė,
apkasuos, palatų dvoke, trečiaeilios teatro,

tardytojų kabinetuos, ant išviečių sienų.
Pilkuos pastatuos, kur laiptinės dugną sergi
plieniniai tinklai, idant ne žmogus, bet amžius
parinktų mirksni, kada bus lemta numirti;

beveik suirusią, kimitą, prišnerkštą triukšmo
ir įniršio. Taigi, mylėti kalbą,
nutremtą žemėn drauge su mumis, kadangi
net ir tada joje atsišviečia

pirmykštis žodis, užgimęs kitokioj visatoj.
Jis buvo duotas, kad mus atskirtų nuo molio,
palmės ir strazdo, gal netgi nuo angelų,
ir mes vadindami aiškiai suvoktume daiktus.

Tie, kas bando sugrįžti į prarastą erdvę,
atgaivindami kalbą, turi suprasti,
kad beveik tikrai pralaimės. Nes durys,
kaip žinoma, tolsta greičiau, nei prie jų artėji;

dovana prilipsta netekčiai; kas pastatyta,
bus nedelsiant sugriauta. Taip pat neįžengsi
į svetimą rojų (nes rojų gausu). Jį pasiekęs
nutrina savo pėdas ir pameta raktą.

Sako, esi tik įrankis. Tau diktuoja

* Iš dalies polemizuojama su Czesławo Miłoszo eilėraščiu „Ars poetica?“. Antroje strofoje kalbu apie laiptinių tinklus saugumo, teismų ir panašiuose pastatuose – tie tinklai sulauko bandančius nusižudyti. „Triukšmas ir įniršis“ – citata iš Shakespeare'o *Makbeto*. Jokūbo laiptai – žr. Pradžios knygą, 28.

galia, kuriai pažvelgęs į veidą apaktum.
Nevisiškai taip. Jokūbo laiptais tu lipsi sapne,
apgraibom, įtempęs jėgas, kurių neturi, neapsaugotas tinklo,

kol kažkas viršuje pasveikins (o gal nepasveikins). Kartais,
pastūmęs tave į šalį, jis perstato porą žodžių,
pakeičia balsį, patikslina sintaksę, laipsnį.
Tai būna itin retai, bet vis dėlto būna,

ir tada junti, kad tai, ką sukūrei – gera,
nes raidės plaukia lapu, nelyginant ižas
upe, ir staigiai ryškėja krūmas, krantinė, miestas.
O kas tai skaitys (jei iš viso skaitys), tau nedera netgi žinoti.

1997

SKIRIAMA KŪDIKIUI*

Likimas primena tiktai likimą,
Mirtis – tik mirtį. Vaiko patirtis
Kitoniška, turbūt ir paprastesnė:
Jis bręsta, atkartodamas Genezę.
Lopšy, tarsi Betliejaus oloje,
Pajunta šviesą, o netrukus tamsą,
Įpranta skirti skliautą nuo gelmės,
Žemyno briauną nuo beribės jūros
(Sutampančios su motina). Vėliau
Pažįsta saulę ir mėnulį, žolę,
Upėtakio vaivorykštę ir varnų
Kariuomenes, klajojančias padangėj,
Užsikertančiais pojūčiais jaukina
Vidudienio kaštonų kolonas,
Šaltekšnij, sniegą, juodalksnį, motorą,
Apsisapnavusį naminį vilką
Ir vilką girioje, kuris tėra
Neiški baimė. Taip artėja žodis,
Ir sąmonė suauga su žodžiu,
Aukštoj erdvėj kartojančiu „tebūnie“,
Įterpdama save į keistą prasmę,
Staiga įtarus, jog tamsa – mes patys,
Tačiau virš mūsų esama šviesos.
Nuo tol jo giminystė su pasauliu
Stipresnė, nei su tais, kas jį pradėjo.
Slapta gija jį sieja su mezonais,
Anglim ir deimantu, Amazone,
Merkurijum, arkangelu, Birnamo

* Mezonai – materijos dalelytės, šiuo atveju tai užuomina į moderniąją fiziką. Birnamo miškas – Shakespeare'o *Makbeto* motyvas. Kerinėjos stirna – mitinis gyvūnas, kurį ilgai vijosi ir pagaliau sugavo Heraklis. George'as Herbertas – anglų poetas metafizikas. „Virš jos tuščių bedugnių vandenu“ – plg. Pradžios (Genezės) knygą, 1. 1.

Žiauriu mišku ir Kerinėjės stirna.
Daiktai prie jo palinksta, o kiti
Pakyla ligi jo. Skardžioj dykynėj
Tarp prarastoj rojaus ir trimito
Jis atsibunda, sklidinas visatos,
Drauge ir smėlio laikrodīs, ir smėlis,
Kaip sakė George'as Herbertas. Ir jam
Dažnai vaidenas, kad jisai prie slenksčio,
Kur kertas linijos, sutampa gaidos
Ir, rodosi, būtis pasiekia tikslą.
O mes, anksčiau patyrę tą Genezę,
Tegalim atsiliepti mirtimi.

Mes vyresni už jį, ir mes jau žinom,
Kad gaidos dyla, linijos nutrūksta,
Kad oro ertmės neišsaugo garso
Ir popieriuje sutrupa rašmuo.
Tik retkarčiais, per klaidą susitinkam
Akloj vilty, užuojautoje daiktui,
Atmintyje. Ji bando pavaduoti
Nemirtingumą, bet ne visuomet
Įstengia. Padėkokim ir už tai.
Ką besakysi, ji suteikia jėgą,
Kai leidžiamės į slėnį, apsupti
Nakties, apie kurią geriau tylėti,
Nes dar nežinom, ar plevena Dievas
Virš jos tuščių bedugnių vandenų.

1997

Tomas Venclova, *Visi eilėraščiai 1956–2010*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, p. 11, 19, 20, 29, 31, 35, 42, 68, 74, 86, 93, 102, 113, 119, 139, 159, 173, 181, 184, 196, 196, 196, 210, 213, 231, 244, 241.